

Strandfynd

av

Christian Munthe ©2020

Mycket har förstås förändrats under alla år jag bott här ute på ön, men en sak består och den handlar om tiden. Det tar kanske ett par hundra steg för en nykomling som nyss lämnat båten att bli varse den speciella lunken här bortom fastlandets gräns. Nu menar jag inte det självklara, att det som sker gärna makar sig fram betydligt sävligare här ute än vad kontinenter och städer bjuder upp till. Så är det, men det är mer än så. Det är heller inte så enkelt att ölivets kännetecken är att skvalpa i bakvattnet. Det är klart vi hänger med vi också, vem gör inte det numera, när bara smekningen av en skärm krävs för att nå hela världen? När jag tänker efter så är nog situationen den omvända; det är i själva verket världen där ute som är fångslad och innesluten: ett exotiskt akvarium som vi har tillgång till via kommunikationsteknologins glasväggar och kan anträda helt kort när praktiska förhållanden så kräver. Som när ett barn föds och staten fordrar sitt i form av register och ritualer. Särskilt då vintern blir så hård att isen lägger sig och de som är tvingade att ta sig till fastlandet vackert får finna sig i att vänta på färjan enligt turlistans tyranni.

Fastlandsfolk ser oss från andra sidan spegelglaset och uppfattar våra liv som långsamma och händelselösa. Men upplevelsen här ute är att det lika gärna kan sägas vara precis tvärtom. När tiden går långsamt kan den samtidigt rymma så mycket mer, det visste redan Einstein: skeenden, skiftningar och schatteringar av upplevelser får plats inuti ögonblicken på ett annat sätt än då mätningen mekaniskt brådskar iväg till nästa sekundmarkering på urtavlan. Tidens sävlighet banar väg för uttänjda intervaller och inom dessa kan fler händelser rymmas. Precis så var det de där knappa två dygnen i sen oktober, som började med att Gunilla på Tumlarudden berättade i affären om sitt märkliga strandfynd.

Vi har en ritual på ön som de flesta hushåll följer. Nästan ingen tvingas längre till

daglig kontakt av ekonomi och värv. Men vi är alltjämt människor, med samma behov att känna samhörighet som vem som helst. Så vi flockas där i ”snabbköpet”, som det heter sedan den låga tillbyggnaden till den gamla lanthandelns ursprungliga huskropp blev klar i slutet av sjuttioalet. I den sedan minst femton år nedlagda trav- och tipshörnan finns utrymme att stå och hänga, och hyllor att stötta armbågarna mot. Eftersom bysamfälligheten enats om detta får den vara kvar för sitt nya ändamål. Ungefär klockan sju är Robert och Marita klara med morgonbaket och då vi alla vant oss vid att börja dagarna med färska, himmelskt doftande frallor har det blivit tidpunkten att samlas helt spontant så gott som dagligen. Med tiden har där tillkommit en storblommig kaffetermos från någons privata kök, och den fylls på av oss alla i en helt oorganiserad men väl fungerande turordning. Så står vi där och gör absolut ingenting, utom att sörpla och prata om ditten och datten, om stort och smått, och vidmakthåller berättelsen om vår gemenskap.

Liksom för många av oss hör Gunillas hemvist på ön ihop med drömmar – drömmar som burit upprepade flyttvågor i önsförflutna. De förhoppningar som drivit människosvallen som sköljt in över stränder och bryggor har skiftat färg, men jag vet i alla fall så mycket att den våg som en gång bar Gunillas föräldrar ut till Tumlarudden kallades grön och hörde till de allra tidigaste. Men det var länge sedan. Gunilla är nu själv en av våra äldre, men kry i både kropp och sinne. Den så gott som dagliga promenaden till och hem från affären har säkert gjort sitt till. För att fylla på förnödenheter och – vad viktigare är – prata av sig och doppa sig i gemenskapen där i hörnan bland de tomma plastbehållarna för V65-, lotto- och stryktipskuponger. Tur har hon också haft förstås; inga utslitna höfter eller värkande fötter som inte gått att åtgärda. Sådant tänker vi på och talar ofta om där i hörnan, nämligen: hur det står till med den ena eller andra av oss, hur vi har det med hälsan och om döden verkar stå på lur. Oavsett alla teknologins smarta lösningar innebär öliv alltjämt en ständig närvaro av naturens obetvingliga krokben för vad än litet gott man lyckats skrapa samman i sitt liv.

Det är också genom morgonträffarnas småprat vi vet att Gunilla har för vana att inleda sina dagar med en strandpromenad. Med stigande ålder har den kommit att börja allt tidigare. Hon säger att hon alltid mått illa när hon vaknar och ända sedan

barnsben haft som ritual att, utan att äta eller tvätta sig, kliva direkt ur sängen och ta en tur längs stranden i viken. Hon går barfota i det slags rejäla gummistövlar som är vars och ens fotkläde här ute, endast omsvept en tjock parkas om det är kallt, men annars i bara sin tjocka nattsärk. Om det är på den mörka sidan året har hon med sig en stark ficklampa med bärhandtag. Hon går först längs strandkanten, sedan ut på bryggan och tillbaka upp till huset på knallen där ovanför igen; en tur på högst en kvart, om hon nu skulle ha fått för sig att se på klockan. För att jaga nattens luft ur lungorna och väcka ansiktet med vind och salt, medan obehaget i mellangärdet avtar. Men också för en smått liturgisk översyn att allt är som det ska: husets gavlar ännu raka, båten kvar i förtöjningen, stenarna stilla i sina kistor under bryggans kraftiga bjälkar. Och så uppsamlingen av strandgodset; varje morgon finns där nya föremål som stör stillheten längs den cirka femtio meter buktade remsan stenigt, långgrund land som varit Gunillas gräns mot oändligheten sedan hon föddes.

”Hörrni!” utbrast hon den här morgonen redan innan hon stampat fukten av stövelsulorna på den grova dörmattan i affären. ”Det var så märkligt, vad jag fann på strann i morse.”

*

Tumlarudden böjer sig likt ett krökt pekfinger av granit nordvärt från sydvästra delen av öns huvudkropp, som vore det i färd med att locka till sig något okänt från de vida vattnen utanför. Huset, från början en fiskebod som Gunillas föräldrar byggt till genom åren, är idag ett rymligt men ganska märkligt pussel av brädor, tegel och osystematiskt placerade fönsterrutor. Många förstagångsbesökare har fått spendera orimligt lång tid för att lokalisera ytterdörr och tambur. Uddens läge och form medför att den skyddar en fin liten hamnvik med en stabil stenkistbrygga som går att nyttja året runt så länge inte isen lägger sig för tjockt. Stenfingrets båge mot nordnordväst bildar en naturlig vågbrytare och ett vindskydd, och platsen har omtalats bland skärgårdsfolk som en bra skyddshamn i händelse av hårt väder sedan långt innan Gunillas föräldrar slog sig ned där. Men trots skyddet är krökningen

samtidigt inte så drastisk att vattnet står helt still innanför. Strömmar bildas kring toppen av udden, vilka fräckt lägger sig i de stora vattenmassornas lopp, och får yt- och bottenvatten att omväxlande slinka runt dess spets och pressa ut vattnet i viken innan det blir alltför unket och grumligt, för att samtidigt ersättas av friskare utifrån. Strömmarna för samtidigt med sig maneter, musslor, tång och krabbskal in i viken – och även det strandgods som Gunilla varje morgon tar undan och ibland till vara.

För att komma ut till Tumlarudden följer man först en av öns huvudvägar tvärs över till yttersidan. Vi slutade asfaltera dem när det blev för dyrt med all skatten på olja, men bysamfälligheten håller dem i skick med grus från sjöbotten och en massiv vält som kan dras efter etanoltraktorn. Vidundret går att köra på hembränt och återupptäcktes efter att otaliga år ha stått och skräpat bakom gamla församlingshemmet under en presenning, omringad av brännässlor. När vägen tar slut övergår den i en ringlande stig söderut längs västsidan, en liten bit in från stranden, men ändå hyggligt bred och väl upptrampad av Gunillas dagliga promenad. Asp, al och rönn växer rikligt runt omkring; alla späda, tuktade av väder och vind. Större träd skulle hur som helst inte ha tillräckligt med fast jord för att stå kvar i kuling och höststorm. Marken här är tuvig och mossig och blir lätt sank, men om turen är framme kan det växa både hjortron och tranbär i flera vida gläntor som öppnar sig mellan stammarna. Här och var, där vätan kan bli som värst, har Gunilla lagt ut enkla spångar. Sedan löper stigen upp på en mörkgrå, slättrundad bergsknalle och med ens öppnar sig havet i väster och man blickar ned mot Tumlaruddens manande fingerkrok. Gunilla hade visserligen förvarnat oss, men det var ändå nästan så att jag av häpnad tappade taget om Sörens hand, när jag hjälpte honom över det dagghala krönets slippriga lav samtidigt som jag vred på huvudet för att spana ned mot målet för vandringen.

Traditionellt har strandgods framför allt varit virke och glas – lenslipat av vatten och salt – men med civilisations framskridande har det småningom blivit alltmer plast och olika sorters grunkor; förutom burkar och påsar, särskilt glasögonbågar och barnleksaker av någon anledning. Då och då något större, som en koffert eller

kylväska till exempel. Men det som Gunilla beskrivit i affären, och som fått oss att mangrant pallra oss hela vägen ut till udden hennes, var något helt bortom sådana välbekanta företeelser:

”Som en helt galen algblomning, rena Sargassohavet. Fast inte grönt utan gult och rosa och ljusblått då. Där ligger de och vaggas och pinglas som om de aldrig gjort annat!”

Gunillas beskrivning var inte helt lätt att få grepp om, och fler än en av oss utbytte menande blickar och antydningar på vägen om att nu, ja, nu var det väl ändå till slut förbi med tanten. Men det hindrade oss förstås inte från att likafullt lunka vidare; det var ju ändå Gunilla. Hon har en särskild plats i allas våra hjärtan, även om det numera kanske mest handlar om ett sorts överseende med hennes aldrig slocknande världsförbättrariver. Till skillnad från oss andra har hon inte släppt greppet om vare sig sina föräldrars eller sina egna pionjärdrömmar, i vilka livet på ön blir en ständigt pågående utmaning mot världsordningar som vi andra för länge sedan resignerat inför. Trettio år tidigare fick hon hela ön att engagera sig i bilderna av de överfulla båtarna och alla döda kroppar i Medelhavet och Atlanten, allteftersom Europa slöt och delade sig, och fastlänningarna hemmavid till slut följde samma väg. Sedan fick hon oss att dela ilskan och bitterheten mot lägren och barriärerna som byggdes upp, där i stället generositet och vilja att gå ihop för att hjälpa borde ha grott. Jag var förstås bara en pilt på den tiden, men vi tenderar att tänka på oss själva på det sättet här ute; som om var och en av oss vore del av något större, något som både föregår och fortsätter bortom vår person – som på något vis är det vi kallar ”ön”. Det bidrog säkert till engagemanget, vid sidan av öbons instinktiva solidaritet med vem det vara må som råkar i sjönöd. Vi drog våra strån och öppnade våra hem, inte så lite tack vare Gunillas glöd. Det var förstås mest symboliskt i relation till de stora skeendenas bottenlösa tragedi, men med Gunillas ord sade vi oss att vi ändå gjorde skillnad i det lilla. Sedan dess har dock även vi stannat upp och slutit oss i vår egen bubbla av tid. Till och med Yassem, som blev kvar här, accepterar att vi inte når eländet längre, att dess börd av människokroppar numera samlas upp som nattfjärilarna kring den livsfarligt lysande primuslyktans heta glas långt innan våra stränder ens kan anas.

Det var svårt att inte tänka på det där när vi slutligen stod på knallen allihop och förstummade såg ned över Gunillas färgglatt pinglande vik. Helt full av rosa, gult och ljusblått, precis som hon sagt. Mattan av hopträngda, delvis sammanklistrade och överlappande små badringar, ingen särskilt väl uppblåst och många nästan tömda på luft, sträckte sig vidare runt själva udden säkert en femtio till hundra meter, med några enstaka exemplar skvalpande på utsidan mot berget åt sydväst nedanför huset, som en bekräftelse på från vilket håll de anlant. Enstaka exemplar hade lösgjorts från bröten och guppade ensamma bort nordvästvärt i den råa brisen. Jag kände plötsligt att min hand fortfarande var innesluten i Sörens och att han kramade den så hårt att det började göra ont.

Det var Torsten som bröt tystnaden.

”Ser fan precis ut som sådana där man hade som barn ju. Massa gulliga mönster och glada firrar och snäckor på och så den där lilla bjällran inuti.”

Svaren kom i häpna, tveksamma stötar:

”Blev alltid så glad av hur den lät i vattnet, fast jag var rädd ...”

”Jag hade aldrig nån ...”

”Det måste vara tusentals ...”

Rösten var Mariannes och alldeles därpå mullrade Sören tyst intill mig:

”Tiotusen ...”

Inne i Gunillas rymliga kök gick det fort att ordna med kaffe vid det väl nötta träbordet. De som ville kunde göra en gök med hennes hemkörda plummonkonjak för att jaga morgonkylan ur kroppen. Den skedde spontant, samlingen där inne, som om alla instinktivt kände att ett rådslag var på sin plats. Men ingenting blev sagt, utom hum och brum och hostningar och sörplande. Gunilla själv höll sig samsatt vid bänken ihop med Yassem, men när hon gick runt med påtårspannan var blicken matt och fjärran och ögonen fuktiga. Hon hade bildat sig en uppfattning redan när hon vaknat till synen i morse, tolkade jag det som, men det var först nu, när hon kunde se reaktionen hos oss andra, som hon kunde tillåta insikten att sjunka in.

Inte förrän vi stod på backen utanför igen, och slogs av hur den milda kören av oupphörligt pinglande bjällror trängde igenom vindens och vattnets ljudridå, tog Yassem till orda.

”Det måste tagit slut på båtar”, sade han sakligt, med stark betoning på sista ordet och sche- i stället för s-ljud som avslöjade att han talade något annat än sitt modersmål. ”De tog slut och så var de jävla ringarna det enda som fanns kvar.”

”Vi kanske borde ...”

Marianne gjorde en obestämd, svepande åtbörd mot utsikten.

”Det finns ingen där!” replikerade Yassem hårt och vände sig hastigt om för att begrava ansiktet i händerna.

Alla förstod i någon mån. Familjen han lämnat att gå under i ett flyktingläger i Jemen var numera en del av öns historia. Det var däremot inte huvudena och kropparna som tryckts undan när han räddat sig iland på Lesbos, barn och vuxna, huller om buller. Den berättelsen delgavs jag i förtroende en tidig sommarmorgon för flera år sedan. Liksom då riste nu de breda axlarna i den hemstickade ylletrojan till några gånger, sedan vände han sig om.

”Men vi måste kolla, klart vi måste, du har rätt. Förlåt mig Marianne. Det kan ju finnas annat som följt med också. Spår efter vänner eller släktingar, för dem som nu undrar, här eller långt borta, vad som skett med deras kära.”

”En sådan sak blir inte lätt.”

Det var första gången Gunilla gjorde rösten hörd sedan vi kommit ut för att beskåda hennes pinglande havsmatta av färgglada badringar.

”Ni vet ju att jag engagerade mig mycket i sådant, då när vi försökte göra något och redan innan dess. Läste om de gula båtarna utanför Grekland och Italien och Spanien, även om trafiken från Danmark under världskriget, då för mycket längre sedan. Trodde att vi skulle få vårt eget medelhav här uppe ett tag, innan de stängde till längre söderut. Men det kanske är det som skett nu till slut?”

En harkling; det var Sören, som aldrig behövde göra mycket för att ta plats med sin djupa bas.

”Fast vi vet ju inte, det kan ju vara vrakgods, eller illegal sopdumpning. En container som glider loss och slås upp mot botten. Något gammalt lager på brittiska ö-

arna eller Skagen som töms och någon vill få ned städnotan.”

”De ser nog ut att ha varit uppblåsta ...”, sade Yassem tyst.

”Uppblåsta för någon kommersiell uppvisning på någon strand någonstans”, fortsatte Sören, ”eller de kanske till och med faktiskt har med lägren där borta att göra, men just som tilltänkta barnleksaker från någon välgörenhetsinsamling som kasserats eller förlorats. Kan vara vad som ...”

”Men vi måste ju ändå ...”

Marianne igen, mer vasst nu, och Sören sänkte huvudet till svar. Jo, självklart, tolkade jag gesten; han hade bara velat säga att man inte behövde springa hela vägen längst bort i fantasins utmarker bara för att det känns bäst så. Men om inte annat behövde Gunilla få hjälp att rensa sin vik, markerade han med en resolut nick. Vid det här laget hade han sedan länge släppt min hand men jag kände ännu spår av kraften och hettan i hans grepp. Nu vände han sig mot mig som för att reparera.

”Petrus, ni har väl en sådan där båt på varvet? Som en flytande betongbrygga med motor och kran, vad det nu kallas?”

”Pontonpråmen.” Jag nickade. ”Det tar ett tag att köra runt den, särskilt i det här rusket. Jag pratar med Micke och Britta och ser om någon av dem kan hjälpa till, eller någon av ungarna kanske, de är stora nog nu. Men jag tror inte vi kan vara här förrän i morgon.”

”Men!”

Det var Gunilla och Marianne i kör.

”Det är som det är” svarade jag tålmodigt. ”Pråmen är långsam och det är redan en bra bit in på dagen och ni ser ju själva att det börjar friska i. Visst går den att köra i lite sjö och blåst, men det förstår väl alla att ingen vill hamna ute till sjöss i höstmörkret med det där schabraket.”

Klart de förstod och vi skingrade oss långsamt för att var och en gå till sitt, nu när det till slut fanns en plan. Yassem frågade Gunilla något som jag inte uppfattade och hon skakade avvärijande på huvudet, kanske om hon ville ha honom kvar som sällskap. Han ryckte på axlarna och slöt upp strax bakom mig på väg tillbaka uppför knallen. På toppen stannade vi båda till och vände oss om för att åter betrakta den böljande mattan i rosa, gult och ljusblått en sista gång; kören av bjällror

hördes ännu tydligt. Han sade något på sitt eget språk, tyst men med både kraft och förtvivlan i tonen. Jag tolkade det spontant som en svordom, men det skulle inte vara första gången jag uppfattade agg i Yassems arabiska där ingen fanns, så jag valde att tiga.

*

Strax innan vi skiljdes utanför Gunillas hus pratade vi också kort om att hålla barnen utanför det hela, men det var förstås en fåfång idé. Som vanligt var det omöjligt att avgöra var någonstans viskleken börjat, men när jag kom till varvet var alla redan väl införstådda med det makalösa sceneriet på Tumlarudden, även om buden varierade när det gällde specifika detaljer. Frigolitflottar, livbojar, kylväskor och gummimadrasser fanns med i spektionerna, men jag såg ingen anledning att ge mig in i kakafonin och rätta till felaktigheterna. Skvallret hade i alla fall det goda med sig att jag inte behövde förklara vare sig min egen frånvaro från arbetet under dagen, eller det som sedan dryftades om praktiska åtgärder. Britta stod bredbent lutad mot en arbetsbänk med armarna i kors och såg bister ut, men det gjorde hon för det mesta, medan Micke, som vanligt ivrigt nickande, vaket följde med i pratet och instämde i allt som sades.

”Ja, det är ju klart. Ja, ja. Mmm, tror fan det. Jaså du, joho ja. Satan! Vem kunde tro annat? Ja, så får det bli då. Tror jag det! ...”

Hans spensliga kroppsbyggnad, tunna, vitblonda hår och bleka hy kan berätta om de finska rötterna, men ingen brytning hörs i talet. Hans farföräldrar kom över Torneälven under vinterkriget och barnen sökte sig sedan söderut för jobbens skull. Micke själv växte upp i Bergsjön, efter att hans föräldrar tvingades söka sig från Borås efter tekoindustrins sammanbrott. Britta var något helt annat med sitt burriga, svarta hår, sin stadiga kropp och muskulösa underarmar; bredvid henne blev Micke nästan löjligt tunn och skrattretande blek. Hon hade ärvt varvet, precis som Gunilla ärvt huset på Tumlarudden, och skött det själv i flera år innan Micke dök upp en sommar med en trasig flakmoped som behövde fixas. För varvet kallas så mest av tradition; i realiteten är det lika mycket allmän fordons- och reparations-

verkstad, bränsledepå och mack, och lagercentral för reservdelar till alla sorters mekaniska och elektriska installationer som kan hittas på ön. Men det finns förstås också en rejäl betongslip med kraftig, vajervinschad vagn på räls ned i vattnet, och en lyftkran intill den rymliga uppläggningsplanen, där allehanda flytetyg i varierande skick med tiden blivit stående på åretruntbasis. Britta räknas, till skillnad mot Gunilla, inte som utflyttad, utan som en riktig öbo på det sätt man bara kan vara när ingen längre kan berätta om hur ens förfäder en gång anlät. Det är glömskan som skapar ursprunget och identiteten här ute; glömskan och tiden.

Det blev bestämt att Britta och äldsta grabben deras, Melvin, skulle ta pontonpråmen runt ön nästa morgon.

”Och så du, Petrus”, sade Britta med en kort nick, ”men de andra får ta landvägen över. Om det blåser vill jag inte ha en massa folk att oroa mig för. Micke behövs här.”

Så var det avgjort och Britta vände på klacken mot stora lastbryggan för att se över pråmen och de två aktersnurrorna som driver den. Jag själv vankade efter Micke in på lagret för att ta igen dagens förlorade sysslor, även om det inte var någon egentlig brådska med någon av dem. Efter ett par timmars plankstapling inför en avhämtning några dagar senare – det var för ett tillbygge på grannön in mot fastlandet som saknade egen färjeförbindelse – öppnade vi varsin pilsner och slog oss ned på en trall utanför ingången, för att begrunda skymningen som börjat lägga sig samtidigt som det klarnade upp.

”Melvin blir bra i morgon”, sade Micke halvt för sig själv mellan två klunkar, ”han är stark som Britta och vill vara till lags som jag.”

Han fnissade till och såg på mig.

”Det är förresten en sak ... en sak jag länge tänkt fråga. Om ditt namn, hur det kommer sig att ... ?”

Det var inte första gången jag ställdes inför denna nyfikenhet och jag stålsatte mig inför kommentaren om att jag borde ha döpts till Moses.

”Du vet hur jag kom till ön, antar jag? Hur det antagligen var menat att jag aldrig ... ?”

Jag tystnade. Mina okända föräldrars desperata handling kort efter min födelse är ett ok vars tyngd jag ännu känner av dagligen. Likt Gunillas illamående driver det mig i de tidiga morgondimmorna ut över gärdet bakom huset jag hyr sedan demensen tvingade Elis och Inga att flytta in till fastlandet och äldreboendets komfort. De blev mina föräldrar efter att kofferten som jag låg i, så nedkyld att jag inte längre ens förmådde skrika, råkade flyta iland invid färjeläget.

Micke nickade och mumlade något medhållande in i flaskan samtidigt som han tog en slurk till. Jag ryckte på axlarna.

”Det var vad som stod på bandet runt handleden”, fortsatte jag enkelt. ”Du vet ett sådant där plastband med en papperslapp instucken som man fick på sjukhus förr. Skriften var halvt upplöst av fukten, så efternamn och födelsedatum gick inte att se, men ’Petrus’ gick att tyda.”

”Så du vet inte egentligen varför ... ?”

”Kanske var de kyrkliga? Kanske hoppades de på att jag skulle bli något att hålla i när det blåser? Eller att bygga katedraler på ...”

”Eller så tyckte de bara att det var vackert. Jag ...”

Plötsligt irriterad kunde jag inte låta bli att avbryta Micke:

”Vackert? Då undrar jag ju varför man slänger bort något som man lagt sådan möda på att utsmycka?”

Det här var en fråga till mig själv snarare än Micke och han verkade förstå det, för han bara fortsatte:

”Jag tycker det är vackert.”

*

När jag morgonen därpå kom hem efter promenaden runt gärdet, såg jag på den gamla väckarklockan av plåt jag tagit över efter Elis och Inga att hon redan var halv åtta. Jag bytte om snabbt och torkade svetten från nattångest och ansträngning av överkroppen, innan jag drog på bomullsbynja, flanellskjorta och fiskartröjan utanpå; den skulle behövas i ruskvädret som fick regnet att smattra mot rutorna. Det tog bara ett par minuter att komma till varvet med flakmoppen och väl där krängde

jag på ordentliga fiskarbyxor av tjock galon över jeansen och fibersockor i gummi-stövlarna.

Britta kom strax därefter med Melvin i släptåg. Han var verkligen som en perfekt kombination av henne och Micke: blond som sanden vid stranden på öns motsatta sida och hy brun som nougat, en ljusare skugga av sin mors långt djupare svärta. Gnistrande gröna ögon och reslig, med stora nävar, starka men ännu inte så slitna av arbete som de skulle bli om kanske tio år eller så. Han hade med sig två kaffetermosar och vi tog en mugg ihop inne på lagret medan dagen ljusnade så gott den nu kunde, innan vi gick över grusplanen och bryggan bort till pontonpråmens förtöjningsplats vid bortre änden. Vinden låg inte på så hårt här, tack och lov, så det var inga problem att lossa förtöjningarna och lägga ut. Medan vi trängde ihop oss alla tre i den minimala styrhytten akteröver, ropade Britta på kortvågsradion till Gunilla och de andra som lyssnade att vi var på väg.

Ute ur viken styrde Britta först åt nordväst, för att ta kortaste vägen längs utsidan ön. Men så fort vi kommit runt udden blev sjön så grov att det kändes som att pråmen bara stod och stampade. Instrumenten intill ratten kunde berätta att vi trots allt gick framåt, men långsamt, långsamt och med en avdrift in mot land som bekymrade oss alla tre.

”Den här vägen är vi inte framme förrän sent i natt”, konstaterade Britta och vände om innan även den manövern skulle innebära orimliga risker.

”Hur ser kranen ut?”

Hon hade själv surrat den kvällen innan. Det sista vi ville var att lyftarmen skulle komma i svängning, eller att vajern skulle börja linda upp sig och fara runt över däck eller – Gud förbjude! – ned i sjön.

”Verkar okej”, svarade Melvin som öppnat styrhyttdörren på glänt för att kunna sticka ut huvudet och få så bra sikt det nu gick i regnet och motvinden. Jag teg och tog emot de piskande, iskalla dropparna som omedelbart slank in.

När Britta slutfört manövern och vi hade vinden i ryggen blev det bättre. Om en liten stund, när vi svängde sydvart runt motsatt udde, skulle vi dessutom vara i lä på öns ostsida. Bara sista biten norrut på utsidan efter att vi rundat sydspetsen skulle bli svår, men då skulle vi vara nära Tumlarudden.

”Det här börjar likna styv kuling”, muttrade Britta. ”Vi förlorar nästan en timme på vändningen, och en till minst på grund av längre väg, och sedan får vi nog räkna med att sista biten blir trög utav helvete.”

Vi nickade och Melvin tillade onödigt att vi ju ändå mestadels skulle få en lugn resa. I samma stund som jag tryckte undan en lätt irritation slog det mig att jag ändå sedan han varit liten, utan att reflektera över det, alltid tänkt på kapten Ahab när någon pratat om Melvin eller han varit med. Tokigt, då det inte gick att uppfatta minsta spår av vare sig skäggväxt eller vansinnig besatthet, och än mer då jag kommit fram till att associationen har med hans namn att göra, eller snarare ett hjärnans trolleri med felkopplingar av hur ljudet, då det uttalas, kan förväxlas med efternamnet på den berömda valfångstromanens författare. Där och då kunde jag dock inte undkomma associationen och tvingades i nästa tanke som trängde sig på att undra vem som i så fall skulle vara Ismael: Yassem där på land, ensam att bli kvar på ön bland alla sina flyende fränder vilka mött sin undergång långt bort; ensam att tradera historien så som han själv fann det för gott för att kunna leva med sin skuld?

När vi kommit i lä och pråmen gled fram i lugnare sjö med mer hanterlig avdrift, grävde Britta fram en av sina feta cigarrer och lät Melvin ta över rodret medan hon ägnade en god stund åt att få glöd på den med en kraftig braständsticka. Hon hade vanan från sin danskättade mor, på sin tid vida känd på öarna för sin djupa, hesastämma och stickande, aromatiska doft av mörk tobak som kunde anas på flera meters håll. Med bara ett par puffar blev styrhytten fylld av ett mäktigt moln och röken skymde det mesta av sikten. Britta tog kommunikationsradions mikrofon och anropade Gunilla och de andra om kursändringen och vad det skulle innebära för vår ankomsttid till Tumlarudden.

”Börja jobba så gott ni kan så länge”, avslutade hon. ”Klart slut!”

Jag gläntade diskret på hyttvärren för att röken skulle vädras ut.

”Så Petrus, min vän”, sade Britta och slappnade av medan hon betraktade sin sons säkra hand på ratten när han styrde farkosten. ”Hur ska det bli med dig och Sören nu då egentligen? Ska ni komma till skott innan ni blir för gamla för att ha någon glädje av det, eller ska ni fortsätta att gå och dra på det av rädsla att vi andra ska förstå vad vi redan vet?”

Rodnaden i mitt ansikte steg lika snabbt som het lava i en nyväckt vulkan. Örsnibbarna svedda och huvudsvålen på väg att skala av sig själv, svarta fläckar dansade framför ögonen. Ord som jag inte kunde namnet på stockade sig i halsen.

”Till och med Melvin förstår.” Hon nickade kort åt hans håll. ”Det är han som tyckte att jag skulle byta ett ord med dig, faktiskt.”

Förnedringen omvandlades till exploderande ursinne på en bråkdel av alla nolltider som en sekund rymmer här ute hos oss. Jag andades häftigt säkert sex-sju gånger för att få luft att uttrycka mig.

”Du tycker ... Du tycket att nu, att det här ...?” Jag svepte häftigt med armen och råkade välta en av termosarna, som for i däckets med en smäll; att döma av ljudet krossades glaset där inuti.

”Ett tillfälle lika gott som något annat”, sade Britta till synes lugnt. Hon var van att ta kommandot och att folk lyssnade på henne.

Melvin höll sig i ratten med ryggen till, koncentrerad på navigation och styrning, men jag var övertygad om att han hörde varje ord. Själv hörde jag bara Elis hånfulla stämma där hemma, då han muntert efter några snapsar drog sig till minnes ”herr och fru Jansson i Spiggtångsviken”. Männan hade i hans barndom delat sommarstuga år efter år på den tiden det fortfarande kom sommargäster, och man kunde ju enligt Elis förstå vad de haft för sig, fast han aldrig sade något mer bestämt om det, bara skrockade hånfullt. Föraktet och den diskreta avskyn som rann in i öronen hade sedan dess förgiftat min hållning till mig själv. Tanken som permanentades utan att få uttalas: att det förstås var därför, att de på något vis hade vetat redan från den stund jag sett dagens ljus, och att bara en koffert i havet dög för ett sådant äckel.

Jag lyckades till slut få fram en begriplig mening.

”Vi går ut!”

Jag slog upp hytt dörren utan att vänta på bekräftelse. Det var lugnare nu i län och däckets höll sig stilla, även om regnet fortsatt piskade vasst och iskallt. Britta drog ett djupt bloss på cigarren och nickade. Där ute tog vi några vingliga steg till kranen för att kunna hålla i oss.

Jag hann inte uppfatta vad det var som skedde under de där stegen, har aldrig kunnat komma tillrätta med det sedan dess heller. Annat än att om någon var kapten Ahab på det där flytetyget, så var det samma man som, när vi kom fram till kranen, fylld av vanvettig vrede, ställde sig brett för att hålla balansen och häftigt slog båda armarna i bröstet på Britta så att hon vinglade till och bara höll sig upprätt tack vare greppet om den surrade vajern.

Ur det växande monstrets mun steg ett väsende urläte av förebråelse:

”Vad i helvetesjävlar håller du på med?!”

Britta återfick balansen under tystnad medan Ahab noterade att Melvin inte verkade ha registrerat något av skeendet genom den regnpiskade vindrutan. Där kunde funnits en väg tillbaka, tänker jag nu. En öppning att stanna upp inför skammens vanvett, att hejda det inledda skeendet innan en oberoende observatör förevigade synden. Men den besatte såg inte det. Britta försökte under tiden hämta sig och bromsa vad hon bara delvis insåg blivit väckt.

”Petrus, lyssna nu ...”

”Fitta! Ge fan i mitt liv, fattar du?!”

Nu var det bara Ahabs rytande kvar och Petrus var uttraderad från jordens yta. Handflatorna ut igen, hårdare den här gången, men nu var hon beredd och höll sig hårdare fast; sökte med blicken och fick fatt i den stora karbinhaken i änden på vajern, surrad hårt intill lyftarmen kvällen innan och bättre för ett stadigt grepp.

”Fitta!!! As!!”

Inget svar den här gången, bara full beredskap med båda händernas fingrar hårt om haken, säkert surrad mot sjögång och blåst. Men inte mot det som nu ägde rum. Nästa knuff fick Britta att tappa fotfästet samtidigt som pråmen krängde till, och en kraft som surrningen inte var gjord för fortplantade sig i rät vinkel ut från vinschhjulet. Knopen på den hala nylontampen brast och Britta kanade ljudlöst i väg över däck, med greppet fortfarande hårt kring kabinhaken. I sista stund fick hon fatt i kanten på en av de skurna, tjocka bitarna traktordäck som nitats fast runt om pontonens kanter för att mildra sammanstötningar med kajer, klippor eller båtar. Hon stannade upp och släppte samtidigt taget om haken och även om benen

för i vattnet hävde hon sig strax upp och började krypande ta sig mot styrhytten. Ögonvitorna lyste under det svarta burret när hon vände sig om för att försäkra sig om att faran var på behörigt avstånd, medan Ahab långsamt backade tillbaka in i vad det än var för skrymsle han dvalts i mitt innersta.

Men haken och vajern fortsatte i samma riktning som tidigare: plums ned i vattnet och med frilagt vinschhjul började den snabbt vira upp sig och försvinna i djupet. Ett vansinnigt drivankare av hundratals meter centimetertjock stål vajer som strax fick all kvarvarande surring kring kranarmen att brista. Med ett gällt klagande svängde den runt med våldsamt fart i riktning mot den plats vid kanten där vajern nu försvann i havet och draggade efter fäste att haka i. Det var bara en tidsfråga innan det som sedan skedde skulle ske.

Jag stod kvar där jag stod. Vad skulle jag göra? Britta nådde fram till hytten och tog sig in medan jag sökte efter en mening med det som precis inträffat. Raseriet var lika hastigt bortblåst som det hade vället fram och i adrenalinet ställe översköldes jag av en gränslös matthet, pulserande het som en febervallning. I samma stund som jag såg Melvin ta ett kliv ur hytten, antagligen för att tala mig tillrätta, riste pråmen till och jag insåg att vajern hade fått fäste någonstans djupt där nere. Hela det massiva skrovet stannade upp med ett hastigt ryck så att Melvin for omkull där borta, och började sedan obönhörligt vrida och resa sig i en samtidig rörelse som jag omedelbart insåg strax skulle tvinga hela farkosten att ställa sig på högkant och antagligen slå runt helt och hållet. Som hypnotiserad såg jag Britta komma ur hytten för att bistå sin vackre son som börjat glida mot relingen, men just då inleddes också det förlopp jag fruktat och utan så mycket som ett skrik försvann de båda ned i vattnet när däckets lutning drastiskt ökade i ett enda slag. Pråmen stod nästan helt stilla nu. Dess enda rörelse var den bisarra resning som orsakades av draget från vajerns tyngd och den kraft som tidigare drivit farkosten framåt, nu med riktningen modifierad av det oavsiktliga drivankaret. Utan tankar följde jag med och höll emot och flyttade mig i position med kranen som stöd, för att kunna kasta mig åt andra hållet när pontonen väl slog runt och landade precis där Melvin och Britta precis hade försvunnit.

*

Det var inte långt in till ön och som sagt lä på denna sidan, så bara man var simkunnig och inte trycktes ned av en ponton på drygt tjugo ton var det niogradiga vattnet inget stort hinder att rädda sig iland. Väl på stranden kravlade jag mig huttrande upp i sittande ställning och beskådade aktersnurrornas propellrar som roterade vildsint och vinande i luften en liten stund, innan motorerna skar ihop av saltvattnet. Pråmen låg annars kvar, upp och ned och berövad all sitt forna majestät, drivande runt sin egen osynliga förankring i ryckiga etapper. Senare måste draggens fäste ha släppt, för när Robert och Yassem kom dit nästa dag fanns inte ett spår av vare sig pråm eller kroppar. De gissade att Britta och Melvin antagligen snärjts av vajern och släpats med ut till havs, för att bli strandgoods långt borta. Eller, mer troligt, för att förtäras av vattendjur och kanske fåglar innan flytetyget brutits sönder i delar som antingen sjunkit eller nått fjärran stränder i oigenkännligt skick.

Jag måste ha svimmat efter att ha tagit mig en bit upp i skogen, för plötsligt fann jag mig skakande av köld under en gran, men med en klar stråle av morgonens första östersol som trängde genom en glipa i grenverket och sken rakt i ögonen. Jag tog mig till affären på något vis och där måste jag ha förlorat medvetandet igen, för nästa sak jag minns är dånet från ambulanshelikoptern i ilfart in mot normaltids rike. Efter några veckor på storsjukhuset kunde jag åter träda tillbaka i min egen och de minas tideräkning, och det var då jag fick lära mig två saker.

Någon gång efter att jag tuppats av under granen gav de andra till slut upp i ruskvädret borta på Tumlarudden och gick in i Gunillas kök för att tålmodigt vänta. Flera var så oroliga att pontonpråmen skulle dyka upp i mörkret utan att de var kvar, att de stannade över natten. Morgonen därpå hade vinden mojnats och vädret klarnat upp, men när de såg ut genom Gunillas fönster var mattan av badringar försvunnen. Inte ett spår; något vind- och strömfenomen måste på något vis ha sugit ut dem ur vikens skydd under natten, för att sedan driva dem bortom sikt från ön, som om de aldrig existerat över huvud taget. När jag kom tillbaka hade hela skeendet redan börjat inlemmas i berättelsen om pråmens och Brittans och Melvins undergång, och min egen mirakulösa räddning, och växt till en myt som jag nu bara

hade att kliva rakt in i. Det fanns inget egentligt intresse för min berättelse, annat än som något som kunde förstärka legenden som etablerats med ytterligare detaljer. Så jag sade vad som krävdes utan att egentligen fara med osanning alls; att surringen lossat och vajern virat upp sig och att det bara var djävulen själv som måste ha förutskickat att just jag lyckats kasta mig fri och slippa mosas under pontonens väldiga kadaver.

Jag hade redan fått öva för polisen som besökt mig på sjukhuset och nu i affären var det lätt att upprepa berättelsen. Svårare blev det på varvet, med Micke hulkande i famnen, men det fick gå det med. Vi gör som sagt vad vi måste för att överleva här ute. Så när Sören som vanligt manövrerade sig intill mig där i tipshörnan och gjorde en antydning till att låta de starka fingrarna på sin korslagda arm snudda vid mina, makade jag mig diskret åt sidan och undgick smekningen utan att ge honom minsta blick.

Ty det var det andra jag lärde mig när jag åter kommit in i den rymliga tidens rike: att om någon är Ismael här på ön, så inte är det Yassem. Och att Ahab för alltid dväljs i djupet av den man som frälsts att undkomma, överleva, återkomma och berättas. På hans lott har fallit att hålla den besatte undan varje spår av närhet till en annan människa. Så formar han mig från denna stund: han, glömskan och tiden.

Not:

Redigering: Nina Katarina Karlsson

Korrekturläsning: Ulrika Jannert Kallenberg